

GRIEKSE EN ROMEINSE SAGEN

GUSTAV SCHWAB

Deel 5

OEDIPUS

Oidipous

166	De vadermoord	172	Oidipous in Kolonos
167	Oidipous huwt zijn moeder	174	Oidipous en Theseus
168	De onthulling	175	Oidipous en Kreon
171	Oidipous en Iokaste boeten	176	Oidipous en Polyneikes
172	Oidipous en Antigone	177	Het einde van Oidipous

OIDIPOUS

DE VADERMOORD

Laïos, een zoon van Labdakos uit de stam van Kadmos, was koning van Thebe en gehuwd met Iokaste, de dochter van de voorname Thebaan Menokeus die hem geen kinderen schonk. Daar hij vurig naar een erfgenaam verlangde raadpleegde hij het Delphische orakel. Hij ontving de volgende orakelspreuk: 'Laïos, zoon van Labdakos! U zal een zoon geschonken worden. Maar weet dat het lot bepaald heeft dat u het leven zult verliezen door de hand van uw eigen kind. Dat is de voorwaarde van Zeus, die de vervloeking van Pelops, die u van zijn zoon hebt beroofd, heeft verhoord.'

Laïos was namelijk in zijn jeugd uit het land verbannen en in de Peloponnesos aan het hof van koning Pelops als gast opgenomen. Hij had die weldaad met ondank beloond door Chrysispos, de zoon van Pelops, tijdens de Nemeïsche Spelen te ontvoeren.*

Zich bewust van die schuld geloofde Laïos het orakel en leefde geruime tijd gescheiden van zijn vrouw. Maar de warme liefde die ze elkaar toedroegen bracht hen ondanks de waarschuwing van het noodlot weer bijeen en Iokaste schonk haar echtgenoot ten slotte toch een zoon. Toen het kind ter wereld was gekomen herinnerden de ouders zich weer de orakelspreuk, en om te voorkomen dat de voorspelling in vervulling zou gaan gaven ze drie dagen later het bevel het pasgeboren jongetje met doorgestoken en bijeengebonden voetjes in het woeste Kithairongebergte achter te laten. Maar de herder, die de wrede opdracht moest uitvoeren, kreeg medelijden met het onschuldige kind en gaf het aan een andere herder die in hetzelfde gebergte de kudden van koning Polybos van Korinthe hoedde. Daarna keerde hij terug en zei de koning en Iokaste dat hij de opdracht had uitgevoerd. Deze dachten dat het kind gestorven of door wilde dieren verscheurd was en dat daarmee de vervulling van de orakelspreuk onmogelijk was geworden. Ze susten hun geweten met de gedachte dat ze het kind voor een vadermoord hadden behoord.

De herder van Polybos maakte de koorden los waarmee de doorboorde voetjes aan elkaar waren gebonden en noemde het kind naar zijn wonden Oidipous, wat zwelvoet betekent. Hij bracht het jongetje naar zijn heer, koning Polybos in Korinthe. Deze erbarmde zich over de vondeling en gaf hem aan zijn vrouw Merope die hem als een eigen kind grootbracht. Als jongeling leefde Oidipous in de overtuiging dat hij de zoon en erfgenaam was van koning Polybos die geen andere kinderen had.

* Deze Chrysispos, de zoon van Pelops en een nimf, was ondanks zijn schoonheid zeer ongelukkig. Nadat zijn vader hem na een oorlog tegen Laïos weer terug had, werd hij door zijn stiefbroers Atreus en Thyestes, op aanstichten van hun moeder Hippodameia, de jaloezige echtgenote van Pelops, verraderlijk vermoord.

Door een toeval werd hij plotseling uit die zekerheid in een afgrond van vertwijfeling gestort. Een Korinthiser, die hem reeds lang benijdde om zijn bevoorrechte positie, riep tijdens een feestmaal, verhit door de wijn, Oidipous toe dat hij niet de echte zoon van zijn vader was. Geschokt door die aantijging kon de jongeling het einde van het maal nauwelijks afwachten, maar hij liet niets van zijn twijfel blijken.

De volgende ochtend echter trad hij voor zijn ouders en verlangde opheldering van hen. Polybos en zijn vrouw waren uitermate vertoornd op de roddelaar en probeerden de twijfel bij hun zoon weg te praten, zonder die echter door een duidelijk antwoord uit te roeien. De liefde die hij in hun woorden hoorde deed hem weliswaar goed, maar het wantrouwen knaagde verder aan zijn hart, want de woorden van zijn vijand waren er diep in doorgedrongen. Ten slotte bracht hij in het geheim een bezoek aan het orakel van Delphi in de hoop daar een weerlegging van de lasterende beschuldiging te krijgen. Phoibos Apollo echter verwaardigde hem niet met een antwoord, maar voorspelde hem een ander nog gruwelijker ongeluk.

'U zult,' sprak het orakel, 'uw eigen vader vermoorden, uw eigen moeder huwen en de mensen een afschuwelijk nakomelingschap achterlaten.' Oidipous werd door een onuitsprekelijke angst bevangen, ook omdat hij nog steeds tegen zichzelf zei dat zulke liefdevolle ouders als Polybos en Merope zijn ware ouders moesten zijn. Hij dorst niet naar huis terug te keren uit vrees dat hij volgens de orakelspreuk de hand aan zijn geliefde vader Polybos zou slaan en, door de goden met waanzin geslagen, een echtverbintenis met zijn moeder Merope zou aangaan. Daarom sloeg hij de weg naar Boiotia in. Hij bevond zich nog op de weg tussen Delphi en de stad Daulis, toen hem op een kruising een wagen tegemoet kwam waarop een hem onbekende oude man met een heraut, een wagenmenner en twee dienaren zaten. De wagenmenner dreef de voetganger, die hem op het smalle pad in de weg liep, onstuimig opzij. Oidipous, driftig van nature, gaf de onbehouwen wagenmenner een klap. Toen de grijsaard de jongeling zo brutaal op de wagen zag afkomen, miktte hij nauwkeurig en gaf hij hem met zijn dubbele staf een zware slag op het hoofd. Buiten zichzelf van woede hief Oidipous zijn wandelstok op en stiet de grijsaard van de wagen. Er ontstond een handgemeen. Oidipous moest zich tegen drie aanvallen verweren. Maar zijn jeugdige kracht overwon. Hij doodde hen allen op een na en ging er vandoor.

Hij was er van overtuigd dat hij zich uit noodweer op de een of andere Boiotiër of Phokaiër, die hem met zijn knechten naar het leven had gestaan, had gewroken. Want de grijsaard had geen enkel waardigheidssteken gedragen. De vermoorde was echter de koning van Thebe, zijn vader Laïos, die op weg was geweest naar het Pythische orakel; en zo was de dubbele voorspelling, die vader en zoon hadden gekregen en die ze beiden hadden willen ontlopen, uitgekomen.

OIDIPOUS HUWT ZIJN MOEDER

Kort na die daad was voor de poort van de stad Thebe de sfinx verschenen, een gevleugeld monster waarvan de voorste helft de gedaante van een jonge vrouw had en

de achterste die van een leeuw. Ze was een dochter van Typhon en Echidna, de slangvormige nimf, de vruchtbare moeder van vele monsters en de zuster van de heshond Kerberos, van de Hydra van Lerna en de vuurspuwende Chimaira. Dit monster had zich op een rots genesteld en gaf daar de inwoners van Thebe allerlei raadsels op. Wie de oplossing niet wist werd door haar verscheurd en verslonden. Dit onheil kwam over de stad toen de Thebanen juist om hun koning rouwden die – niemand wist door wie – op een reis was vermoord. Kreon, de broer van koningin Iokaste, had de teugels van de macht gegrepen. Het kwam zo ver dat Kreons eigen zoon, aan wie de sfinx ook een raadsel had opgegeven dat hij niet wist op te lossen, werd verslonden. Deze nood bewoog koning Kreon er toe publiekelijk bekend te maken dat hij diegene die de stad van de moordenaars zou verlossen, het rijk en zijn zuster Iokaste als echtgenote zou geven.

Juist toen dat openbaar werd gemaakt betrad Oidipous met zijn wandelstok de stad Thebe. Het gevaar en de beloning trokken hem aan. Bovendien vond hij, wegens de dreigende voorspellingen die hem boven het hoofd hingen, het niet zo erg zijn leven te riskeren. Hij begaf zich naar de rots waarop de sfinx haar leger had opgeslagen en liet zich door haar een raadsel opgeven en haar spreuk luidde: 'In de ochtend gaat het op vier voeten, in de middag op twee, in de avond op drie. Onder alle schepsels wisselt het als enige het aantal van zijn voeten; maar juist wanneer het de meeste voeten gebruikt, zijn de kracht en de snelheid van zijn leden het geringst.' Oidipous glimlachte toen hij het raadsel hoorde dat hem in het geheel niet moeilijk voorkwam. 'De oplossing van het raadsel is de mens,' zei hij, 'die in de ochtend van zijn leven een zwak en krachteloos kind is dat op twee voeten en twee handen rondkrabbelt; is hij sterk geworden dan gaat hij in de middag van zijn leven op zijn beide voeten; is hij ten slotte als grijsaard aan de avond van zijn leven gekomen en een steun hem onontbeerlijk, dan neemt hij een stok als derde voet.' Dat was inderdaad de oplossing van het raadsel en uit schaamte en wanhoop wierp de sfinx zich van de rots.* Oidipous kreeg als beloning het koninkrijk Thebe en de hand van de weduwe die zijn eigen moeder was. Iokaste schonk hem in de loop der tijd vier kinderen, eerst de tweeling Eteokles en Polyneikes en daarna twee dochters, Antigone en haar jongere zuster Ismene. Deze vier waren zowel zijn kinderen als zijn broers en zusters.

deel 2

DE ONTHULLING

Lange tijd bleef het afschuwelijke geheim voor iedereen verborgen en Oidipous, die ondanks enkele fouten een goed en rechtvaardig koning was, heerste gelukkig en door het volk geliefd aan Iokaste's zijde over Thebe. Na enige tijd zonden de goden de pest over het land die vreselijk huishield onder het volk en waartegen geen geneesmiddel baatte. De Thebanen zochten tegen dat verschrikkelijke onheil, waarin ze een door de goden gezonden gesel zagen, bescherming bij hun heerser die ze voor

* Volgens een andere sage werd zij door Oidipous gedood.

een gunsteling van de hemel hielden. Mannen en vrouwen, grijsaards en kinderen verschenen, voorafgegaan door priesters met olijftakken, voor het koninklijk paleis, zetten zich op de treden van het altaar en wachtten op het verschijnen van hun gebieder. Toen Oidipous uit zijn koningsburch trad en vroeg waarom de ganse stad gevuld was met offerrook en geweeklaag, antwoordde de oudste priester hem: 'U ziet zelf heer in welke ellende wij verkeren: weiden en velden verzengen onder een ondraaglijke hitte, in onze huizen woedt de pest. In deze nood zoeken wij onze toevlucht bij u, geliefde heerser. U hebt ons eens verlost van een verschrikkelijke sfinx. Stellig is dat niet zonder de hulp van de goden gedaan. En daarom vertrouwen wij op u, dat u ons ook ditmaal zult helpen.'

'U armen,' antwoordde Oidipous, 'mij is de reden van uw smeken wel bekend. Ik weet dat u lijdt, maar niemand is meer bekommerd dan ik. Want ik beklaag niet een enkeling, maar de ganse stad! Ik heb eindeloos lang nagedacht en nu geloof ik een reddingsmiddel gevonden te hebben. Ik heb mijn zwager Kreon naar de Pythische Apollo in Delphi gezonden om te vragen hoe ik de stad kan verlossen.'

Terwijl de koning nog aan het woord was kwam Kreon reeds terug en deelde de koning ten overstaan van het volk het antwoord van het orakel mee. Dat luidde niet bepaald opwekkend. De god beval een misdadiger te verdrijven die het land herbergde en niet dat te doen wat geen enkele straf vermocht te verzoenen; want de moord op koning Laios drukte als een ernstige bloedschuld op het land. De niets vermoedende Oidipous liet zich over de moord op de koning voorlichten, maar nog steeds bleef zijn geest met blindheid geslagen. Hij verklaarde zich geroepen zelf voor de vergelding van die misdaad te zorgen en zond het volk naar huis. Daarop liet hij in het gehele land bekend maken dat, wie iets van de moord op Laios wist, dit moest melden. Wie daarentegen uit bezorgdheid voor een vriend zweeg en de schuld van medeplichtigheid op zich wilde laden, die zou van alle erediensden, offermaaltijden en van de omgang en het verkeer met zijn medemenschen worden uitgesloten. De daer zelf vervloekte hij onder de meest huiveringwekkende eden en hij wenste hem alle nood en plagen toe – zelfs als het iemand mocht zijn die aan het hof van de koning woonde. Bovendien zond hij twee boden naar de blinde ziener Teiresias, wiens blik in het verborgene bijna de waarzeggende Apollo evenaarde. Hij verscheen door de hand van een jongen geleid in de volksvergadering. Oidipous bracht hem op de hoogte van de zorgen waaronder hij en het gehele land gebukt gingen. Hij verzocht hem zijn ziensgave te gebruiken om hem op het spoor van de moordenaar te brengen. Maar Teiresias stiet een jammerklacht uit en zei, terwijl hij zijn handen afwerend naar de koning uitstak: 'Ontzettend is het weten dat de wetende slechts onheil brengt! Laat mij gaan, koning. Draagt u het uwe en laat mij het mijne dragen!' Maar Oidipous drong nu nog sterker bij hem aan en het volk dat hem omringde wierp zich voor hem op de knieën. Toen hij desondanks geen antwoord wilde geven, laaide in Oidipous de drift op en hij beschuldigde Teiresias er van medeplichtig te zijn geweest. Die beschuldiging maakte de tong van de blinde profeet los. 'Oidipous,' zei hij, 'u hebt uw eigen veroordeling uitgesproken. Beschuldig niet mij, beschuldig niemand van het volk, want u zelf bent de gruwel die deze stad bezoedelt! U bent de koningsmoordenaar, u bent degene die met uw eigen moeder in een verdoemelijke verhouding leeft.'

Maar Oidipous was verblind. Hij schold de ziener uit voor tovenaars, voor intrige-

Kreon
naar
orakel

rende potsenmaker. Hij maakte ook zijn zwager Kreon verdacht en beschuldigde beiden van een samenzwering. Maar Teiresias liet niet af hem als vadermoordenaar en echtgenoot van zijn eigen moeder te duiden en voorspelde het jammerlijke lot dat hem te wachten stond. Daarna verwijderde hij zich vertoorn aan de hand van zijn kleine leidsman. Op de beschuldiging van de koning was intussen ook vorst Kreon toegesneld en er ontstond tussen die twee een heftige woordenstrijd die Iokaste vergeefs trachtte te sussen. Kreon ging onverzoenlijk en vertoorn heen.

Nog blinder dan de koning zelf was zijn echtgenote Iokaste. 'Zie nu,' riep ze, 'hoe weinig zieners weten. Zie het aan dit voorbeeld! Een orakel had mijn eerste echtgenoot Laïos voorspeld dat hij door de hand van zijn zoon zou sterven. Laïos werd echter door rovers op een kruispunt gedood en onze enige zoon werd met aan elkaar gebonden voeten in het kale gebergte achtergelaten en is geen drie dagen oud geworden.'

Die honende woorden hadden op Oidipous een geheel andere uitwerking dan de koningin had verwacht. 'Laïos is op een kruispunt gedood?' vroeg hij, in een staat van hevige opwindung. 'Zeg me, hoe zag hij er uit? Hoe oud was hij?' - 'Hij was groot,' antwoordde Iokaste, die de opwindung van haar man niet begreep. 'De eerste witte haren sierden zijn hoofd. Zijn uiterlijk verschilde niet zoveel van dat van jou.' - 'Teiresias is niet blind, Teiresias is ziende!' riep nu Oidipous ontzet uit, want de nacht in zijn geest werd ineens als door een bliksemstraal verlicht. Maar het afschuwelijke dwong hem er toe verder te zoeken als moest er een antwoord zijn waaruit zou blijken dat die verschrikkelijke ontdekking een vergissing was. Maar alle omstandigheden klopten en ten slotte bleek hem ook nog dat de dienaar, die ontkomen was, de moord had gemeld. Die knecht had echter, toen hij Oidipous op de troon had gezien, gesmeekt hem zo ver mogelijk van de stad naar de weiden van de koning te sturen. Oidipous wilde hem zien en de knecht werd van het land gehaald. Eer hij echter was gearriveerd verscheen er een bode uit Korinthe die Oidipous de dood van zijn vader Polybos meldde en hem naar de troon van zijn land riep.

Bij die boodschap zei de koningin wederom triomfantelijk: 'Hoge godenspreuken, waar zijn jullie nu? De vader, die door Oidipous moest worden omgebracht, is aan ouderdomszwakte gestorven!' Op Oidipous had de boodschap een andere uitwerking. Hij was weliswaar graag geneigd Polybos voor zijn vader te houden, maar hij kon niet begrijpen dat een orakelspreuk niet in vervulling zou gaan. Ook wilde hij niet naar Korinthe omdat zijn moeder Merope daar nog woonde en het tweede deel van de orakelspreuk, zijn huwelijk met zijn moeder, altijd nog zou kunnen uitkomen. Maar die twijfel werd door de bode snel weggenomen. Hij was dezelfde die vele jaren geleden in het Kithairongebergte het pasgeboren kind had overgenomen van een dienaar van Laïos. Hij toonde de koning aan dat deze weliswaar de erfgenaam, maar verder alleen maar een pleegzoon van koning Polybos van Korinthe was. Oidipous vroeg nu naar de knecht die hem als kind aan de Korinthiser had gegeven. Van zijn personeel hoorde hij dat dat dezelfde was als degene die bij de moord op Laïos was ontkomen.

Toen Iokaste dat hoorde verliet zij haar echtgenoot en het verzamelde volk. Toen verscheen de oude herder die van het land was gehaald en deze herkende de Korinthiser meteen. De oude herder werd doodsbлек van schrik en wilde alles ontkennen. Maar op de toornige dreigementen van Oidipous zei hij ten slotte de waarheid: dat

Oidipous de zoon van Laïos en Iokaste was, dat de vreselijke godsspreuk - hij zou zijn vader vermoorden - de reden was dat Oidipous in zijn armen was gelegd en dat hij hem destijds uit medelijden in leven had gelaten.

OIDIPOUS EN IOKASTE BOETEN

Alle twijfel was nu weggevaagd en het ontzettende was onthuld. Met een kreet van waanzin stormde Oidipous weg. Hij dwaalde in het paleis rond en verlangde naar een zwaard om het monster, dat zijn moeder en zijn echtgenote was, van de aarde te verdelen. Omdat allen hem uit de weg gingen zocht hij haar slaapvertrek op waarvan hij eerst de gesloten dubbele deur moest openbreken. Daar wachtte hem een gruwelijke aanblik. Iokaste had zich eerst de haren uitgerukt en zich daarna boven haar legerstede opgehangen. Lang staarde Oidipous naar de dode, trad toen luid steunend dichterbij, liet het touw vieren zodat het lijk op de vloer zakte en rukte de gouden gespen uit het gewaad van zijn vrouw. Hij hield ze omhoog, vervloekte zijn ogen waarmee hij dit beeld in zich moest opnemen en doorboorde met de spelden van de gespen zijn ogen. Zo wilde hij zich aan het gehele Thebaanse volk tonen als de vadermoordenaar, als de echtgenoot van zijn eigen moeder, als een vloek van de hemel en een monster van de aarde. Maar het volk ontving de eens zo geliefde en vereerde heerser niet met afschuw, maar met innig medelijden. Zelfs Kreon, zijn zwager, die hij zo gekrenkt had met zijn onrechtvaardige verdachtmaking, snelde toe om de vloekbeladen man weer naar binnen te leiden. De gebroken Oidipous was geroerd door zoveel goedheid. Hij gaf zijn zwager de troon om die voor zijn jonge zonen te beheren en hij verzocht om een graf voor zijn onzalige moeder. Zijn dochters stelde hij onder bescherming van de nieuwe heerser. Hij zelf echter verzocht om verbanning uit het land dat hij met een dubbele misdaad had bezoedeld. Hij wilde verbannen worden naar het Kithairongebergte dat zijn ouders al als zijn graf hadden bestemd en waar hij nu leven of sterven wilde al naar de wil van de goden. Hij wenste nog een keer de stemmen van zijn dochters te horen en legde een hand op de onschuldige hoofden. Hij zegende Kreon voor alle onverdiende liefde die deze hem had geschonken en wenste hem en het gehele volk de bescherming der goden.

OIDIPOUS EN ANTIGONE

Op het moment dat de vreselijke waarheid aan het licht kwam, was een snelle dood Oidipous het liefst geweest, ja, hij zou het als een weldaad hebben ervaren als het volk zich tegen hem gekeerd en hem gestenigd had. En daarom kwam de verbanning hem eerst ook voor als een geschenk. Toen hij echter met blindheid was geslagen en de toorn tegen zichzelf langzaam wegzakte, kwam het rondzwermen in den vreemde hem voor als een gruwelijk lot. De liefde voor zijn vaderland ontwaakte weer en hij

dacht dat hij voor zijn ongewild en onbewust begane misdrijf door de dood van Iokaste en door de blindheid die hij zichzelf had toegebracht, toch wel genoeg was gestraft. Hij uitte ook tegenover Kreon en zijn zonen Eteokles en Polyneikes de wens om thuis te willen blijven.

Maar nu bleek dat het medelijden van koning Kreon maar van korte duur was geweest en ook zijn zonen bleken hard en zelfzuchtig te zijn. Kreon verzocht zijn ongelukkige zwager bij zijn eerste besluit te blijven en zijn zonen wendden zich van hem af. Men gaf hem een bedelstaf in handen en zette hem uit het paleis. Alleen zijn dochters waren hem toegedaan. De jongste dochter bleef bij haar broers achter als pleitbezorgster voor de verstotene. De oudste, Antigone, ging met haar vader in ballingschap en leidde de schreden van de blinde. Zo zwierf ze met hem rond, trok barvoets en zonder voedsel met hem door de bossen en stelde zich bloot aan regen en hitte terwijl ze thuis bij haar broers een gemakkelijk leven had kunnen hebben. Aanvankelijk wilde Oidipous in de woestenij van het Kithairongebergte zijn leven verder slijten of sterven. Maar omdat hij een vroom man was, wilde hij ook die stap niet zonder de wil van de goden doen en daarom trok hij eerst naar het orakel van de Pythische Apollo.

Daar ontving hij een troostrijke spreuk. De goden erkenden dat Oidipous onopzettelijk tegen de natuur en tegen de heilige wetten van de mensheid had gezondigd. Voor een dergelijk ernstig vergrijp moest natuurlijk geboet worden, ook wanneer het onvrijwillig was begaan. Maar de straf zou niet eeuwig duren. Daarom openbaarde de god hem: Na een lange termijn wachtte hem zijn verlossing, als hij het door het lot bepaalde land had bereikt waar de eervoorzorgende godinnen, de Eumeniden, hem een toevluchtsoord boden. Nu was Eumeniden, de Goedgezinden, de bijnaam van de Erinyen of Furiën, de godinnen van de wraak, die de stervelingen hun hadden gegeven om hen door een mildere naam milder te stemmen. De orakelspreuk was raadselachtig en huiveringwekkend. Oidipous moest bij de Furiën voor zijn zonden tegen de natuur rust en verlossing van zijn straf vinden! Toch vertrouwde hij op de toezegging van de god en trok, levend van aalmoezen en de vervulling van de godsspraak aan het lot overlatend, door Griekenland. Hij vroeg altijd om weinig en kreeg ook slechts weinig. Maar hij stelde zich ermee tevreden, want de lange duur van zijn verbanning, de nood en zijn eigen edele geest leerden hem bescheidenheid.

OIDIPOUS IN KOLONOS

Na een lange dagtocht kwamen ze op een avond bij een aardig dorp in een zeer aantrekkelijke omgeving. In de struiken zongen nachtegalen, wijngaarden geurden, olijf- en laurierbomen boden schaduw. Ook de blinde Oidipous voelde het aantrekkelijke van deze plek en maakte uit wat zijn dochter hem vertelde op dat het een heilige plaats moest zijn. In de verte rezen de torens van een stad op, waaruit Antigone opmaakte dat ze zich in de buurt van Athene bevonden. Oidipous had zich vermoeid op een rots gezet. Een voorbijkomende inwoner van het dorp beduidde hun

echter die heilige plaats, die door geen mensenvoet betreden mocht worden, te verlaten. Toen hoorden ze dat ze zich bij Kolonos in het bos van de Eumeniden bevonden. Dat was de naam waaronder de Atheners de Erinyen vereerden.

Oidipous beseftte dat hij aan het einde van zijn omzwervingen was gekomen en dat de vredige ontknoping van zijn lot nabij was. Zijn woorden stemden de man uit Kolonos tot nadenken en hij waagde het niet nog eens de vreemdeling te vermanen daar te verdwijnen alvorens hij de koning van het voorval op de hoogte had gebracht. 'Wie heerst er in dit land?' vroeg Oidipous, die door zijn ellende het oog op de verhoudingen en gebeurtenissen in de wereld had verloren. 'Ken je de geweldige en edele held Theseus niet?' vroeg de dorpeling. 'De gehele wereld is vol van zijn roem.' - 'Nu, als je heerser zo edelmoedig is,' antwoordde Oidipous, 'wees dan mijn bode en vraag hem hierheen te komen. Voor die kleine gunst beloof ik hem een grote beloning.' - 'Welke weldaad zou een blinde man onze koning kunnen bewijzen?' vroeg de boer en wierp een medelijdende blik op de vreemdeling. 'Maar,' liet hij er op volgen, 'als je niet blind was zou je een zo waardige en edele verschijning zijn dat ik gedwongen zou zijn je te vereren. Daarom zal ik mijn medeburgers en de koning je verzoek voorleggen.'

Toen Oidipous weer met zijn dochter alleen was, stond hij van de rots op, wierp zich op de grond en smeekte in een vurig gebed tot de Eumeniden: 'O ijzingwekkenden maar toch goedertierenen,' zei hij, 'toon mij nu volgens Apollo's uitspraak de toekomst van mijn leven als ik in mijn moeizame bestaan nog steeds niet voldoende heb moeten doorstaan! Erbarm u, o kinderen van de nacht, erbarm u eerwaarde stad Athene over de schim van koning Oidipous die voor u staat, want hijzelf is niet meer!'

Ze bleven niet lang alleen. De mare dat een blinde man met een eerbiedwaardig voorkomen in het Furiënbos was neergestreken, had al gauw de dorpsoudsten op de been gebracht die de ontheiliging wilden verhinderen. Nog groter werd hun schrik toen de blinde hun te kennen gaf een door het noodlot achtervolgde man te zijn. Ze vreesden zich de toorn van de goden op de hals te halen als ze een door de hemel getekende nog langer op die heilige plaats zouden dulden en bevelen hem onmiddellijk te verdwijnen. Oidipous verzocht hun dringend hem niet van de plaats, die de stem van de godheid hem zelf had aangewezen, te verdrijven. Ook Antigone smeekte: 'Als u niet ter wille van de grijze haren van mijn vader erbarmen hebt, dan neem hem ter wille van mij, de verlatene, op, want op mij rust geen schuld.'

Terwijl de bewoners aarzelden tussen medelijden en angst voor de Erinyen, zag Antigone een meisje op een klein paard, het gezicht met een reishoed tegen de zon beschut, naderbij komen. Een dienaar, eveneens te paard, volgde haar. 'Het is Ismene,' riep ze blij verrast. 'Stellig brengt ze ons nieuws uit het vaderland!' Vergezeld door slechts een knecht was Ismene uit Thebe vertrokken om haar vader een tijding te brengen. Zijn zoons verkeerden in grote nood die zij zelf veroorzaakt hadden. Aanvankelijk wilden ze hun oom Kreon de troon laten, want de vloek van hun stam stond hen dreigend voor de geest. Maar naarmate het beeld van hun vader verbleekte werd dat voornemen zwakker. Het verlangen naar macht en koninklijke waardigheid ontwaakte en daarmee was de kiem voor tweedracht gelegd. Polyneikes, de eerstgeborene, zette zich op de troon. Maar Eteokles, de jongere, voelde er niet voor afwisselend met zijn broer te heersen zoals deze had voorgesteld. Hij ruide het volk

op en verdreef zijn oudere broer uit het land. Deze, zo ging in Thebe het gerucht, was naar Argos in de Peloponnesos gevlucht. Hij werd daar de schoonzoon van koning Adrastos, verzamelde vrienden en bondgenoten rond zich en dreigde zijn vaderstad met vergelding. Tevens was er een nieuwe godsspraak bekend geworden: De zoons van Oidipous zouden zonder hem zelf niets bereiken; ze moesten hem vinden, dood of levend, als hun eigen heil hun lief was.

De dorpsbewoners luisterden verbaasd naar Ismene's woorden en Oidipous stond op van zijn plaats. 'Bij de banneling,' zei hij en zijn blinde gelaat straalde koninklijke waardigheid uit, 'bij de bedelaar zoekt men hulp? Nu ik niets meer ben, word ik pas waarlijk man?' – 'Zo is het,' ging Ismene verder, 'juist daarom zal ook Kreon binnenkort hier zijn. Ik heb mij gehaast om hem voor te zijn. Hij wil u overreden of u gevangen nemen en naar de grens van het Thebaanse rijk brengen, opdat de orakelspreuk ten gunste van hem en mijn broers in vervulling zal gaan en de stad ondanks uw aanwezigheid niet ontwaard wordt.' – 'Van wie weet je dat alles?' vroeg haar vader. 'Van de offerpelgrims die naar Delphi gaan.' – 'En als ik daar sterf,' vroeg Oidipous verder, 'zullen ze mij dan in Thebaanse aarde begraven?' – 'Nee,' antwoordde zijn dochter, 'dat laat uw bloedschuld niet toe.' – 'Dan,' riep de oude koning verontwaardigd, 'zullen ze mij ook nimmer krijgen! Wanneer bij mijn zoons de begeerte naar macht groter is dan hun liefde voor mij, zal de hemel nooit hun noodlottige tweedracht bijleggen en als de beslissing van hun strijd bij mij ligt, zal noch hij die nu de scepter in handen heeft op de troon blijven, noch de verdrevene zijn vaderland ooit weerzien! Alleen deze dochters zijn mijn ware kinderen! Zij mogen niet door mijn schuld beroerd worden, voor hen smeek ik de zegen van de hemel, voor hen vraag ik ook om uw bescherming, barmhartige vrienden! Schenk hun en mij uw bijstand en u verwerft u daarmee voor uw stad een machtige bescherming!'

OIDIPOUS EN THESEUS

De dorpsbewoners koesterden een grote angst voor de blinde Oidipous die ondanks zijn ballingschap nog zo machtig scheen. Ze raadden hem aan door een plengoffer voor de ontheiliging van het Furiënbos te boeten. Eerst nu hoorden de ouden de naam van koning Oidipous en wie weet of de afschuw voor zijn daad hen niet opnieuw tegen hem zou hebben opgezet als niet koning Theseus in hun midden was verschenen. Hij trad hartelijk en eerbiedig op de blinde vreemdeling toe: 'Arme Oidipous, mij is je lot bekend en je met geweld verblinde ogen zeggen mij wie ik voor me heb. Jouw ongeluk treft mij diep. Zeg me wat je van de stad en mij verlangt.' 'Ik herken je grootmoedigheid in die korte toespraak,' antwoordde Oidipous. 'Mijn verzoek is eigenlijk een gift. Ik schenk je dit moede lichaam. Het is een zeer onbeduidend, maar toch een groot goed. Je moet mij begraven en je zult een rijke zegen voor je goedheid oogsten!' – 'De gunst waarom je vraagt is klein,' zei Theseus verbaasd. 'Verlang iets groters, iets hogers en het zal je geschonken worden.'

'Die gunst is niet zo klein als je denkt,' ging Oidipous verder. 'Je zult om dit lichaam

moeten strijden.' En hij vertelde Theseus over zijn verstoting en over het zelfzuchtig verlangen van zijn verwanten om hem weer terug te krijgen. Daarna vroeg hij smekend om zijn bescherming. Theseus had aandachtig geluisterd en beloofde toen plechtig: 'Alleen al omdat mijn huis voor iedere gast openstaat, mag ik mijn handen niet van je aftrekken en ik zal dat zeker niet doen nu de hand der goden je naar mij heeft gevoerd!' Daarna vroeg hij Oidipous of deze met hem naar Athene wilde gaan of in Kolonos blijven. Oidipous verkoos het laatste omdat het noodlot bepaald had dat hij hier de zege op zijn vijanden zou behalen en zijn leven besluiten. De koning van Athene beloofde hem zijn bescherming en keerde naar de stad terug.

OIDIPOUS EN KREON

Kort daarop kwam koning Kreon van Thebe vergezeld van gewapende begeleiders in Kolonos aan. 'U bent door mijn komst in het Attische gebied verrast,' zei hij tegen de dorpingen, 'maar wees niet bezorgd of vertoornd, want ik ben niet zo jong om uit overmoed tegen de sterkste stad van Griekenland op te trekken. Ik ben een grijsaard, uitgestuurd door zijn medeburgers om deze man hier te bewegen met mij naar Thebe terug te keren.' Vervolgens wendde hij zich tot Oidipous en huichelde medeleven met diens ellende. Maar Oidipous hief zijn staf op en stak hem naar voren ten teken dat Kreon niet dichterbij mocht komen. 'Schaamteloze bedrieger,' riep hij. 'Dat ontbreekt me nog, dat je mij als gevangene met je meevoert! Hoop niet door mij je stad voor het onheil te bewaren dat haar te wachten staat. Ik zal niet tot je komen, maar ik zal je de demon van de wraak zenden en mijn beide verdorven zoons zullen slechts zoveel Thebaanse grond bezitten als ze voor hun graf nodig hebben, om daar stervend op te liggen!'

Kreon wilde nu de blinde koning met geweld wegvoeren, maar dat stonden de burgers van Kolonos niet toe. Intussen hadden de Thebanen op een wenk van Kreon in de verwarring Ismene en Antigone van hun vader weggesleurd. Ondanks het verzet van de dorpsbewoners voerden ze de meisjes weg. Kreon zei honend: 'Je stutten heb ik je ontnomen, blinde, nu kun je alleen verder trekken!' En door dit succes aangeemoedigd ging hij opnieuw op Oidipous af en legde een hand op hem. Toen verscheen de door de tijding over de gewapende inval in Kolonos teruggeroepen Theseus. Deze zond onmiddellijk dienaren te paard en te voet uit in de richting waarin de dochters van de Thebaan waren weggevoerd. Tegen Kreon riep hij hem eerst te zullen vrijlaten als hij Oidipous' dochters had teruggegeven. 'Zoon van Aigeus,' sprak Kreon huichelachtig, 'ik ben niet gekomen om tegen u en uw stad oorlog te voeren. Ik wist immers niet dat uw medeburgers mijn blinde zwager met zoveel inzet zouden verdedigen. Ik wist niet dat ze een vadermoordenaar, een echtgenoot van zijn eigen moeder, liever behielden dan hem naar zijn vaderland terug te laten keren.' Theseus beval hem te zwijgen, zonder uitstel met hem mee te gaan en te zeggen waar de meisjes werden vastgehouden. Kort daarna kon hij de diep geroerde vader zijn dochters weer teruggeven. Kreon en zijn dienaren waren vertrokken.

OIDIPOUS EN POLYNEIKES

Maar de arme Oidipous zou nog steeds geen rust krijgen. Theseus bracht hem het bericht dat een naaste verwant, echter niet uit Thebe, in Kolonos was aangekomen en aan het altaar van een naburige Poseidontempel om bescherming had gebeden. 'Dat is mijn zoon Polyneikes,' riep Oidipous. 'Ik wil niet met hem spreken!' Maar Antigone, die haar broer liefhad, suste de toorn van haar vader en verschaftte de ongelukkige tenminste gehoor bij hem. Nadat Oidipous nog een keer om de bescherming van Theseus had gevraagd, voor het geval zijn zoon hem met geweld zou willen wegvoeren, liet hij Polyneikes voor zich treden.

Polyneikes toonde reeds met zijn optreden dat hij geheel andere bedoelingen had dan zijn oom Kreon en Antigone vestigde daar haar vaders aandacht op. 'Ik zie hem zonder begeleiders komen!' riep ze. 'Er lopen tranen over zijn wangen.' – 'Is hij het?' vroeg Oidipous en wendde zijn hoofd af. 'Ja vader,' antwoordde Antigone, 'uw zoon Polyneikes staat voor u.' Polyneikes wierp zich voor zijn vader neer en omklemden zijn knieën. Vol medelijden keek hij naar de bedelaarskleren, de lege oogholten en het ongekamde in de wind wapperende grijze haar. 'Ik heb zwaar tegen u gezondigd, vader! Kunt u mij vergeven? U zwijgt? O lieve zusters, probeer onze vader verzoenlijk te stemmen!'

'Zeg hem wat je hierheen heeft gebracht,' zei Antigone zachtjes tegen haar broer. 'Misschien openen je woorden zijn lippen!' Polyneikes vertelde nu over zijn verdrijving door zijn broer, over zijn ontvangst door koning Adrastos in Argos die hem zijn dochter tot echtgenote had gegeven en hoe hij daar zeven vorsten met een zeventovoudige schare voor zijn rechtvaardige zaak had gewonnen en hoe die bondgenoten het Thebaanse gebied reeds omsingeld hadden. Daarna verzocht hij onder tranen zijn vader met hem mee te komen en na de val van de overmoedige broer voor de tweede maal de kroon van Thebe te ontvangen, ditmaal uit de handen van zijn zoon.

Maar ook het berouw van zijn zoon kon de vader niet vermurwen. 'Toen troon en scepter nog in jouw bezit waren,' zei hij, 'heb je je vader zelf uit zijn land verstoten. Jij en je broer, jullie zijn niet mijn echte kinderen. Als het van jullie afhing zou ik reeds lang dood zijn. Alleen dank zij mijn dochters leef ik nog. Je bent aan de wraak van de goden prijsgegeven. Je zult je vaderstad niet vernietigen. Je zult in je bloed liggen zoals je broer in het zijne. Dat is het antwoord dat je je bondgenoten mag brengen.'

Polyneikes was bij die vervloeking van zijn vader ontzet overeind gesprongen en enkele schreden teruggeweken. 'Hoor mijn innige bede, Polyneikes,' bezwoer Antigone hem. 'Keer met je leger naar Argos terug. Trek niet op tegen je vaderstad!' – 'Dat is onmogelijk,' antwoordde Polyneikes aarzelend. 'Nu terugtrekken zou mij met smaad en schande overladen! En ook al moeten we sneuvelen, mijn broer en ik kunnen geen vrienden zijn!' Hij maakte zich los uit de armen van zijn zuster en ging verwijfeld heen.

HET EINDE VAN OIDIPOUS

Zo had Oidipous de verzoeken van zijn verwanten weerstaan en hen aan de god der wreke prijsgegeven. Nu was zijn eigen noodlot voltooid. Uit de hemel kwam de ene donderslag na de andere. De gehele omgeving werd in het duister van een noodweer gehuld. Een grote angst beving de blinde koning. Hij vreesde dat zijn gastheer hem niet meer levend of bij zijn volle verstand zou aantreffen en hij hem niet meer zou kunnen danken voor zijn weldaden. Eindelijk verscheen Theseus en nu sprak Oidipous zijn plechtige zegen over de stad Athene uit. Daarna verzocht hij de koning de roep van de goden te volgen en hem naar de plaats te begeleiden waar hij, door geen sterfelijke hand beroerd, onder zijn ogen moest sterven. Hij mocht geen mens zeggen waar Oidipous gestorven was. Bleef zijn graf onbekend, dan zou dat de beste beveiliging zijn tegen alle vijanden van Athene. Hij stond zijn dochters en de inwoners van Kolonos toe hem een eindweegs te vergezellen en zo schreed de gehele stoet door de huiveringwekkende schaduwen van het Furiënbos. Niemand mocht Oidipous aanraken. Hij, de blinde, die steeds door zijn dochter geleid had moeten worden, scheen opeens een ziende geworden te zijn. Rechtop lopend ging hij hen allen voor en wees hun de weg naar het voor hem door het lot bestemde doel. Midden in het bos van de Erinyen zag men een groot gat in de aarde. De opening was voorzien van een ijzeren drempel waar vandaan meerdere wegen liepen. Volgens een oeroude sage was dit gat een van de toegangen tot de onderwereld. Oidipous liet zich niet tot aan de grot door het gevolg begeleiden. Hij hield stil onder een holle boom, nam plaats op een steen en maakte de gordel van zijn bedelaarskleren los. Toen vroeg hij om water, reinigde zich van het stof van de lange zwerftocht en trok een schoon gewaad aan dat zijn dochters voor hem uit een huis in de omgeving hadden meegebracht. Toen hij nu verkleed en als vernieuwd daar stond, klonk er onder hun voeten een onderaards gerommel. Oidipous omarmde zijn dochters, kuste hen en zei: 'Vaarwel, kinderen! Van deze dag af hebben jullie geen vader meer!' Toen hoorden ze plotseling een donderende stem waarvan ze niet wisten of hij uit de hemel of uit de onderwereld kwam. 'Wat talm je, Oidipous? Wat draal je?' klonk het.

Toen maakte de blinde koning zich los uit de armen van zijn kinderen, riep koning Theseus bij zich en legde hun handen in de zijne als teken van zijn verplichting hen nimmer in de steek te laten. Toen beval hij alle anderen zich zonder omzien te verwijderen. Alleen Theseus mocht zich met hem naar de opening begeven. Zijn dochters en de anderen keken eerst om toen ze al een heel eind weg waren. Toen had zich het wonder al voltrokken. Van koning Oidipous was niets meer te zien. Geen bliksemstraal, geen gedonder, geen wervelwind was er te bespeuren. Er heerste slechts een diepe stilte. Theseus stond daar alleen. Hij hield een hand voor zijn ogen alsof hij een goddelijke verschijning had gezien. Na een kort gebed voegde de koning zich weer bij de twee dochters van Oidipous en keerde met hen naar Athene terug.